

РЕЦЕНЗИЯ

за научната дейност на

доц. д.и.н. ВИОЛЕТА ЕВГЕНИЕВА НЕШЕВА,

участник в конкурс на НАИМ-БАН за заемане на академичната длъжност “професор” (ДВ, бр. 58/30 юли 2010 г.)

от проф. д.и.н. ХРИСТО ЛУКА МАТАНОВ

Кандидатът за академичната длъжност „професор” доц. д.и.н. Виолета Нешева е осъществила една образцова научна кариера, която се отличава с последователност, вътрешна логика, научна и административна прецизност. От времето на редовната си докторантура през 1972-1975 г. та до ден днешен тя изпъква като неуморен и прецизен изследовател: археолог, историк, историк на архитектурата, изкуствовед, изследовател на средновековните културни влияния. Научните ѝ занимания в няколко основни проблемни кръга водят в крайна сметка до това, че по основни проблеми от българското минало тя има нещо като запазени изследователски приоритети. Това означава на практика, че никой от по-късните изследователи не може да не стъпи върху резултатите от проучванията на доц. Виолета Нешева върху българския средновековен костюм, върху основни елементи от средновековната градска архитектура, върху владетелските църкви и разбира се, върху цялостното градско развитие на Мелник от Античността до края на Средновековието. Още едно доказателство за нейната прецизност в подхода ѝ към информацията е обликът на представената за конкурса документация. Тя е отлично систематизирана и оформена, и дава пълна и достоверна информация за научното израстване и постижения на кандидата. И още нещо, което в случая е много важно: доц. Виолета Нешева успешно съчетава теренната археология с историко-археологическата концептуалност, с търсенето на взаимни връзки и културни влияния във всички сфери на битовата и на високата култура.

В хода на своята дълга изследователска кариера тя е участвала последователно в множество археологически проучвания, между които изпъкват: Плиска, Гарван и

Кюлевча, Червен, Велики Преслав, Велико Търново, Рациария, Карасура, Якоруда и разбира се, Мелник, на който тя е посветила последните 40 години от своя творчески живот. Освен това доц. д.и.н. Виолета Нешева е участвала под различни форми в редица изследователски програми, координирани от БАН, Министерството на културата, НБУ, общините Мелник и Сандански, както и в международни програми с немско, италианско и украинско участие. Общия брой на нейните публикации възлиза на 124 броя, в които се включват: 4 монографии, 6 студии, 2 автореферата на защитени дисертации и 112 статии и научни съобщения. Списъкът на публикациите отразява реални научни постижения и в него не са регистрирани обичайните за нашата научна действителност дублирания, няколккратно публикуване на различни езици и др. Кандидатът сама, и то твърде сполучливо и безпристрастно, е определила основните свои научни интереси така: На първо място това е средновековният български и балкански град с цялото му разнообразие. Тук имам една принципна бележка: не е правилно, според мен, развитието на българския и балканския „средновековен” град да бъде изведено до средата на 18 в. За мен е неочевидно, че след 15 в. развитието на града навлиза в друга времева зона, която не може да се определи като „средновековна”, а и долната граница на българското Възраждане, според последните проучвания, трбва да се смъкне до началото на 18 в.

На второ място в „ранглистата” на интересите е средновековният български костюм, с която проблематика всъщност доц. Нешева „влиза” в голямата наука. Следват проблемите на византийска култура и изкуство, и най-общо казано на „славянска цивилизация”, както и проблеми на европейските култура и изкуство през Средновековието. Освен това доц. Нешева е участвала с доклади и в организацията на редица международни научни форуми, осъществила е активна редакционна дейност, има значителен принос в създаването и организирането на научния архив на АИМ/НАИМ, проучвала е архивни фондове във връзка с археологико-историческите си занимания и др. Трябва особено да се подчертае, че кандидатът има в своята научна биография значителна по обем и разнообразна по съдържание преподавателска дейност в НБУ, в Пловдивския университет, в несъществуващия вече Славянски университет. Изнесла е десетки беседи на археологическите

обекти, които е проучвала, била е ръководител на докторанти в НБУ, Софийския университет, ръководила е теренна практика с ученици от Класическия лицей и др. И за да завърши този внушителен списък на дейности ще добавя, че доц. Нешева е участвала в организирането на музейни сбирки и изложби у нас и в чужбина, развила е значителна и разнообразна експертна дейност, за известно време в 1989-1991 г. е била Директор на Археологическия музей.

Според самооценката на кандидата за професор на първо място в структурата на научните ѝ приноси стои разработването на разнообразната проблематика на археологията, историята, културата, бита и т.н. на българския средновековен град. Разбира се, на първо място тук трябва да се отбележи и анализира всичко онова, което доц. Нешева е направила за средновековния Мелник: обект, на който тя е посветила десетки години от творческата си дейност. Съзнавам напълно, че е въпрос и на научен късмет един изследовател да попадне на подобен обект. Мелник е уникален не само с богатото си археологическо наследство. Това е най-добре документираният в писмените извори български средновековен град. За църковни обекти в него са издадени два официални писмени документа: сигилият на деспот Слав и „писанието” на Константин Драгаш. За Мелник имаме средновековно завещание и актове материал от архива на светогорския манастир Ватопед, единствените сведения за съществуване на прония в българските земи, не малко на брой османски тимарски регистри и др. писмени сведения. Самият град е стар митрополитски и административен център, център на въстание, регионална столица и резиденция и др. Следователно при неговото проучване доц. Нешева е трябвало дълго, търпеливо и методично да събира и анализира този материал, да го съпоставя с обилно постъпващите археологически артефакти и така да изгради една картина, която по мое мнение няма равна на себе си по богатство в българската средновековна действителност. Нямам никакво съмнение, че със своето фундаментално проучване върху Мелник в един много широк за историческите и археологическите стандарти период – от късната Античност та в някои случаи чак до началото на 20 в. – кандидатът е създал своя „запазена територия” върху тази проблематика и на нейната основа ще трябва да стъпи в бъдеще всеки един изследовател на

Югозападните български земи и на българския средновековен град..

На второ място – и тук доц. Нешева е права в своята самооценка – стоят приносите върху облика на градския център през 13-14 в. на примера на градоустройственото решение на хълма Царевец във Велико Търново. Изследователката е установила плановата схема на площада, архитектурната му рамка, функциите му и комуникацията му с останалите градски пространства. Обръщам внимание на един детайл поради това, че той е показателен за комплексната изследователска методика на доц. Нешева. Става въпрос за идентификацията на църквата пред входа да двореца чрез съчетаване на археологически с архивни сведения, за да се стигне до убедителния извод, че това е храмът, съхранявал в продължение на около 160 г. мощите на Св. Параскева (Петка) Търновска. Като по-частни приноси по отношение на средновековната българска урбанистика могат да се отбележат изясняване на отбранителната система, резиденциалното и гражданското строителство, църковно-монастирската архитектура, което пък неизбежно я отвежда към проблема за култа към определени светци, владетелските манастири, за които нямаме достатъчно писмена информация и др. Прави впечатление, че доц. Нешева не се колебае да използва понятието „замък” за някои обекти на резиденциалната архитектура: понятие, което археологически е напълно оправдано, но в историческата терминология практически не се използва поради господстващата изкривена представа, че Българското Средновековие е много по-различно от европейското. Следват приноси по отношение на историята на поселищния живот в Карасура от Античността до края на Средновековието, за средновековните градски занаяти, християнски и мюсюлмански некрополи и др. След това, но не по значение, идват серията проучвания върху българския средновековен костюм, осъществени също така чрез комплексно привличане и анализиране на данни от археологията, живописата, нумизматиката, сфрагистиката, етнографията и писмените сведения. Това, че доц. Нешева отблизо следи развитието на научния живот се демонстрира от нейната активна рецензентска дейност и от статиите ѝ, посветени на научните приноси на български и чуждестранни учени.

Международните научни стандарти изискват елемент от оценката на научната продукция на даден учен да бъде т.нар. Impact factor, т.е. броят на цитиранията на трудовете му в други публикации. Доц. Нешева е водила прецизна статистика в това отношение, от която е видно, че нейни публикации са били цитирани общо 144 пъти, без тази цифра да претендира за изчерпателност. Показателно е, че монографията за Мелник, публикувана едва преди две години се радва на цели 8 цитирания, което е външен израз на големия интерес към нея.

В заключение искам категорично да заявя своята убеденост, че кандидатурата на доц. д.и.н. Виолета Нешева за професор е безспорна. Нейната цялостна научна продукция се отличава с разнообразие, с комплексен изследователски подход, със значителни приноси в различни области на археологическата и историческата наука. Кандидатът има активна преподавателска дейност в авторитетни висши учебни заведения, както и достатъчно на брой изяви пред средства за масово осведомяване и различни обществени групи. С други думи, може с основание да се твърди, че я не е само кабинетен учен, а изследовател, чиито проучвания имат достатъчно широк образователен и обществен ефект. Поради изтъкнатите по-горе причини заставам убедено зад нейната кандидатура за придобиване на академичната длъжност „професор”.